

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS AMŽIAUS PAGRINDU STIPENDIJŲ KINO KULTŪROS AR MENO KŪRĖJAMS SKYRIMO METU TEIKIANT PRIORITETĄ JAUNESNIEMS ASMENIMS TYRIMO

2020-08-07 Nr. (20)-SN-106)SP-63
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2020 m. liepos 1 d. gautas pareiškėjo (Tarnybai pareiškėjo duomenys žinomi; toliau – Pareiškėjas) skundas dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu.

Pareiškėjas skundu nurodė, kad Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. ĮV-1005 buvo patvirtintas Stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašas (<http://www.lkc.lt/wpcontent/uploads/2020/05/Stipendiju-kino-kulturos-ar-meno-kurejams-skyrimo-tvarkos-aprasas.pdf>, toliau – Aprašas), kurio 27 punktu nustatyta, kad vienas iš paraiškų vertinimo prioritetų yra amžius, nes nurodyta: „27.1. jaunesiems (iki 35 metų) kino kultūros ar meno kūrėjams“. Pareiškėjas skundu pabrėžė, kad tokia nuostata nėra pagrįsta, ja įtvirtinama diskriminacija dėl amžiaus, bei pažymėjo, kad pagal Aprašą „individuali stipendija skiriama individualiai kino kultūros ar meno kūrėjų kūrybinei raiškai skatinti: filmo scenarijaus pirmajai versijai arba televizijos dramos seriale pirmos serijos scenarijui rašyti; vykdyti tyrimus kino ar Lietuvos kino istorijos srityse; rengti straipsnius, mokomąją medžiagą ar kitas įvairių formatų publikacijas; todėl esą akivaizdu, jog stipendijos skyrimo tikslas niekaip negali būti siejamas su kūrėjo amžiumi, kadangi kurti reikšmingus kūriniai asmuo gali bet kada, nepriklausomai nuo savo amžiaus, o amžius negali sąlygoti kūrėjo kūrinio reikšmingumo ar vertės kultūrai“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

Skundu prašoma imtis priemonių, kad būtų panaikinta Aprašo sąlyga, kuria įtvirtinta nuostata, jog prioritetą gauti stipendiją taikomas jaunesiems (iki 35 metų) kino kultūros arba meno kūrėjams, bei išanalizuoti kitus tokio pobūdžio aprašus, kuriais taip pat įtvirtinta diskriminacinė nuostata, sietina

su paraiškų teikėjų amžiumi (pvz., Stipendijų kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo 19.1.1. punkte – taip nurodyta skunde).

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė (toliau – lygių galimybių kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 str. 1 ir 2 d., 2020 m. liepos 13 d. raštu Nr. (20)SN-106)S-396 kreipėsi į kultūros ministrą ir paprašė per 5 darbo dienas nuo reikalavimo pateikti informaciją gavimo dienos (kaip galima skubiau) pateikti motyvuotus paaiškinimus ir atsakyti į klausimus:

„1. Dėl kokių priežasčių, motyvų bei kokiais teisės aktais remiantis kultūros ministro 2017 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. ĮV-1005 patvirtinto Stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo nuostatomis yra įtvirtinti paraiškų vertinimo prioritetai asmenims iki 35 metų amžiaus bei pateikti šio teisės akto aktualią redakciją, nurodant konkrečias nuostatas dėl kūrėjų amžiaus.

2. Kaip apskritai pagal Aprašo nuostatas yra vertinamos kūrėjų paraiškos stipendijai gauti ir kokią įtaką paraiškos vertinimui daro kūrėjo amžius iki 35 metų, tai yra, kokią procentinę išraišką bendroje vertinimo sistemoje lemia paraiškos teikėjo amžius?

3. Kokios yra sudarytos galimybės gauti stipendijas kino kultūros ar meno kūrėjams, kurie yra vyresni nei 35 metai, ar yra nustatyta valstybės parama vyresnio amžiaus kūrėjams?

4. Prašyčiau informuoti, kiek ir kokios rūšies stipendijų 2019–2020 metais buvo skirta kūrėjams, jaunesniems nei 35 metai, vadovaujantis minėto Aprašo nuostatomis ir ar 2019–2020 metais buvo skirtos stipendijos vyresnio nei 35 metai amžiaus kūrėjams (vadovaujantis Aprašo nuostatomis), jei taip, kiek tokių stipendijų buvo skirta ir kokios rūšies?

5. Prašyčiau nurodyti, kokiais kitais kultūros ministro patvirtintais teisės aktais yra nustatyti prioritetai gauti finansinę paramą išskirtinio amžiaus asmenims bei kokiais teisės aktais tai yra pagrįsta?

Taip pat prašyčiau pateikti kitus, Jūsų nuomone, svarbius paaiškinimus, informaciją, susijusius su skundo dalyku.“

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t è:

Kultūros viceministrė Zita Bružaitė 2020 m. liepos 22 d. raštu Nr.S2-2076 „Dėl informacijos pateikimo“ atsakė į lygių galimybių kontrolierės 2020 m. liepos 13 d. raštu pateiktus klausimus.

Toliau šiame sprendime kultūros viceministrės pateiktas atsakymas cituojamas, siekiant tiksliai atspindėti Kultūros ministerijos prioriteto teikimo jauniems menininkams priežastis bei motyvus, skiriant stipendijas kino kultūros ir (arba) meno kūrėjams.

Kultūros viceministrė paaiškino: „išskirtinę jaunų menininkų padėtį galima apibūdinti pasitelkus klasikines meno sociologijos teorijas. Sociologas Pierre‘as Bourdieu meno lauką apibrėžė kaip kovą dėl legitimacijos lauką, kuriame susitinka skirtingu socialiniu ir simboliniu kapitalu disponuojantys dalyviai. Šiame lauke konkuruojama dėl galios – dėl kuo didesnio kapitalo kiekio. Kiekvienas laukas turi savas normas, vertybes ir taisykles. Meno lauko dalyviai konkuruoja dėl galios legitimizuoti tam tikras praktikas ir įvardinti jas „menu“, o šiomis praktikomis užsiimančius asmenis įvardinti „meno kūrėjais“. Taigi iš esmės patys menininkai apibrėžia meno lauką, nustato taisykles, išstumia arba priima naujus dalyvius. Pasak P. Bourdieu, meno lauko pokyčiai visų pirma kyla iš naujų (P. Bourdieu sutapatina juos su jaunais) meno lauko dalyvių. Jauni meno lauko dalyviai konkuruodami atmeta nusistovėjusias meno praktikas bei siekia pripažinimo savosioms. P. Bourdieu teigia, kad pokyčiai, keičiantys galios santykius meno lauke, galimi tik tuomet, kai jauni meno lauko dalyviai gauna paramą iš už meno lauko ribų. Tokią paramą gali suteikti ekonominio ar politinio lauko dalyviai.“

„Jaunus menininkus iš bendro kultūros lauko išskiria menkas disponuojamo socialinio kapitalo kiekis. Menininkai karjeros pradžioje yra mažai žinomi, neturi susiformavusių ryšių su kritikais, kūrėjų sąjungomis ir didžiausius resursus turinčiomis kultūros įstaigomis. Jiems sunkiau būti pastebėtiems ir įgyti patirties, kurios paprastai reikalaujama skiriant valstybės paramą. Dominuojantys meno lauko dalyviai taip pat turi daugiau galios sprendimų priėmimo – jie labiau žinomi institucijoms, kurios skiria paramą, jų požiūriai geriau atstovaujami ekspertų komisijose. Visa tai menkina jaunųjų kūrėjų galimybes įsitvirtinti meno lauke ir sėkmingai dalyvauti meno rinkoje. Taigi jauni menininkai yra pažeidžiami – dėl menko socialinio kapitalo ir mažesnės patirties jų kūrybinė, o tuo pačiu ir socialinė padėtis yra sudėtinga. Jiems sunkiau įgyti resursų kūrybinių projektų įgyvendinimui. Todėl karjeros pradžioje egzistuoja didelė „iškritimo“ iš kūrybinės veiklos rizika. Valstybė šioje situacijoje yra tas politinio ir ekonominio lauko veikėjas, kuris padeda jauniems menininkams įsitvirtinti meno lauke.

Įgyvendinant jaunų menininkų paramos priemones remiamasi tiek socialinio teisingumo, tiek ir efektyvumo argumentais. Ekonominė ir socialinė jaunų menininkų padėtis tampa svarbiu argumentu remti šią tikslinę grupę siekiant socialinio teisingumo, lygių galimybių užtikrinimo. Tačiau nemažiau svarbūs yra ir efektyvumo argumentai – valstybės parama jauniems meno kūrėjams grindžiama ir meno lauko atsinaujinimo siekiu. Valstybė sustiprina jaunų menininkų pozicijas konkuruojant su įsitvirtinusiems, didesniu socialiniu kapitalu disponuojančiais meno lauko dalyviais. Tokia parama taip

pat padeda legitimuoti naujas meno praktikas. Valstybė, remdama socialiniu ir simboliniu kapitalu nedisponuojančius menininkus, padeda naujiems dalyviams įsitraukti į meno lauką, o šie, mėgindami įsitvirtinti meno lauke, užtikrina jo atsinaujinimą bei idėjų kaitą.

Atkreiptinas dėmesys, kad prioritetas jauniems kūrėjams nėra vienintelis prioritetas, kuris yra taikomas skiriant valstybės stipendijas (Stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2017 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. ĮV-1005 „Dėl stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – aprašas) 27 punktas) (pridedama). Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas nedraudžia nustatyti atitinkamas sąlygas dėl amžiaus, kai veikiama siekiant teisėtų tikslų. Teisėtas tikslas šiuo atveju – paskatinti jaunuosius kino kultūros ar meno kūrėjus aktyviau įsitraukti į kino kultūros ar meno lauką siekiant jo atsinaujinimo ir idėjų kaitos.“

Kultūros viceministrė, atsakydama dėl kūrėjų paraiškų vertinimo, paaiškino, kad amžiaus prioriteto vertė balais nustatyta Lietuvos kino centro prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2018 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-54 patvirtintuose Stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams vertinimo ekspertų komisijos nuostatuose (toliau – EK nuostatai; pateikti su atsakymu) ir sudaro 1 balą iš 16 (EK nuostatų 3 priedas); kūrėjų, kurie nėra laikomi jaunaisiais kūrėjais, paraiškos yra vertinamos pagal kitus nustatytus paraiškos vertinimo kriterijus ir prioritetus (EK nuostatų 3 priedas), o prioritetas vyresniems kūrėjams nėra taikomas.

Kultūros viceministrė informavo, kad 2019 m. skirta 20 individualių stipendijų: 9 kūrėjams iki 35 metų, 11 vyresnių nei 35 metų kūrėjų; 2020 m. skirtos 75 individualios stipendijos: 52 – kūrėjams iki 35 metų, 23 – kūrėjams, perkopusiems 35 metų ribą.

Kultūros viceministrė taip pat informavo, kad analogiška nuostata dėl prioriteto jauniems kultūros ar meno kūrėjams teikimo yra taikoma Lietuvos kultūros tarybos administruojamoms stipendijoms, skiriamoms kultūros ir meno kūrėjams. Jos skiriamos vadovaujantis Stipendijų kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašu, kuris patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2016 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. ĮV-262 „Dėl stipendijų kultūros ir meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Kartu su Kultūros ministerijos atsakymu pateikta Aprašo bei EK nuostatų kopija.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Kultūros ministerija, įtvirtindama aptariamam Aprašu paraiškų vertinimo amžiaus prioritetą (stipendijų skyrimą jauniems kino kultūros ir meno kūrėjams), nepažeidė Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 punkto, kuriuo nustatyta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareiga pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant *inter alia* amžiaus.

Atsižvelgiant į tai, kad Pareiškėjas skunde nenurodė, kad jis teikė paraišką gauti stipendiją kino kultūros ar meno kūrėjams, bei nepranešė, kad dėl Apraše įtvirtinto teisinio reglamentavimo negavo stipendijos būtent dėl savo amžiaus, skundo tyrimo metu nevertinama, ar konkrečiai Pareiškėjas patyrė mažiau palankų traktavimą dėl Kultūros ministerijos priimto Aprašo galimai diskriminacinio pobūdžio kai kurių nuostatų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. nustatyta, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 str. nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų¹.

Konstitucijos 42 str. 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad valstybė remia kultūrą ir mokslą, rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga.

Lygių galimybių įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.

Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 punktu nustatyta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareiga pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Lygių galimybių įstatymo 5 str. nustatytų pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas yra laikomas Lygių galimybių įstatymo pažeidimu (Lygių galimybių įstatymo 10 str.).

Lygių galimybių įstatymo 2 str. 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 dalyje tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Taigi diskriminacija kildinama iš palyginamųjų asmenų arba jų grupių nevienodo traktavimo, pagrįsto to asmens arba grupės asmenų tam tikrais tapatybės požymiais ar priskirtinomis savybėmis. Dėl šių aplinkybių, tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, yra identifikuojamas Lygių galimybių įstatymu įtvirtintas draudžiamo diskriminavimo pagrindas (žmogaus tapatybės požymis, priskirtina savybė; šiuo atveju – amžius), dėl kurio žmogus galimai buvo traktuojamas mažiau palankiai, ir atliekamas palyginimas, ar žmogus dėl jį apibūdinančio požymio (draudžiamo diskriminavimo pagrindo; šiuo atveju – amžiaus) panašiomis aplinkybėmis buvo vertinamas vienodai su kitais asmens tapatybės požymiais pasižyminčiais asmenimis arba asmeniu, tai yra, vertinama, ar skirtingais požymiais pasižymintiems asmenims panašiomis aplinkybėmis buvo taikytas vienodo elgesio principas, ar žmogaus tapatybės požymis lėmė tikslingą mažiau palankų traktavimą, ar palyginamieji asmenys buvo panašiose aplinkybėse.

Amžius yra vienas iš žmogaus tapatybės požymių, dėl kurio Lygių galimybių įstatymu yra draudžiamas mažiau palankus traktavimas šio įstatymo taikymo srityse, be kita ko, ir valstybės bei savivaldybių institucijoms įgyvendinant pareigą užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės, nepaisant *inter alia* amžiaus. Amžius yra žmogaus savybė, tapatybės požymis, kuris yra reliatyvus žmogui senėjant ir dėl kurio įvairiais savo gyvenimo tarpsniais žmogus gali patirti mažiau palankų elgesį, tai yra, tiek jaunas žmogus, tiek vidutinio arba vyresnio amžiaus žmogus gali patirti diskriminaciją dėl savo amžiaus, atsižvelgiant į tai, kokiomis aplinkybėmis, kokioje situacijoje ir su kokio palyginamojo amžiaus asmenimis siejamas mažiau palankus vertinimas.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 2 str. 7 dalyje įtvirtinta tiesioginės diskriminacijos apibrėžtimi, šiuo konkrečiu atveju siekiama nustatyti, ar vyresniems nei 35 metai amžiaus asmenims Aprašo nuostatomis yra sudarytos lygios teisės ir galimybės gauti kino kultūros ar meno kūrėjo stipendiją, kokios yra sudarytos jaunesniems nei 35 metų amžiaus asmenims.

2. Skundo tyrimo metu nustatyta:

2.1. Aprašas priimtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos kino įstatymo (nuo 2017 m. spalio 12 d. galiojusio šio įstatymo redakcijos) 5 str. 2 d. 7 punktu, kuriuo buvo nustatyta, kad Lietuvos kino centras prie Kultūros ministerijos (toliau – Kino centras) rengia priemones kino kūrėjams ir specialistams kelti profesinį meistriškumą ir kvalifikaciją Lietuvos Respublikoje ir užsienyje.

2.2. Aprašu nustatyta stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams (toliau – stipendijos) rūšys, dydžiai, mokėjimo trukmė, paraiškų pateikimas ir vertinimas, stipendijų skyrimas ir jų skyrimo apribojimai, mokėjimas ir atsiskaitymas už jas (1 p.); Aprašo 2 punktu nustatyta, kad stipendijos mokamos iš Kino centrui skirtų lėšų, stipendijos yra valstybės stipendijos; Aprašo 3 punktu nustatyta, kad gauti stipendijas turi teisę pilnamečiai kino kultūros ar meno kūrėjai, kurie yra Lietuvos Respublikos, kitų Europos Sąjungos valstybių narių ar Europos ekonominės erdvės susitarimo narių piliečiai bei nuolatiniai gyventojai, jeigu jų veiklos, kuriai prašoma skirti stipendiją, objektas yra Lietuvos kino menas ir kultūra bei jų sklaida (toliau – kino kultūros ar meno kūrėjai).

2.3. Aprašo 4 punktu reglamentuojamos stipendijų rūšys, tai yra, kino kultūros ir meno kūrėjams gali būti skiriama individuali stipendija (4.1 p.), skirta individualiai kino kultūros ar meno kūrėjų kūrybinei raiškai skatinti (individuali stipendija skiriama: filmo scenarijaus pirmajai versijai arba televizijos dramos seriale pirmos serijos scenarijui rašyti; vykdyti tyrimus kino ar Lietuvos kino istorijos srityse; rengti straipsnius, mokomąją medžiagą ar kitas įvairių formatų publikacijas), taip pat gali būti skiriama edukacinė stipendija (4.2 p.) kino kultūros ar meno kūrėjų dalyvavimui veikloje, kuri skirta profesiniam meistriškumui tobulinti.

2.4. Remiantis Aprašo 18 punktu, paraiškas vertina Stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams vertinimo ekspertų komisija (toliau – Ekspertų komisija), vadovaudamasi EK nuostatais.

2.5. Aprašo 27 punktu yra įtvirtinti kino kultūros ar meno kūrėjų pateiktų Paraiškų vertinimo prioritetai, o 27.1 punktu nustatyta, kad prioritetas teikiamas jaunesiems (iki 35 metų) kino kultūros ar meno kūrėjams; 27.2 punktu įtvirtintas prioritetas stipendiją skirti kino kultūros ar meno kūrėjams, kurių paraiškose nurodyta veikla turi išplėtotas rezultatų sklaidos galimybes, o 27 punktu nustatytas aktyvaus dalyvavimo (projekto pristatymas, pranešimo skaitymas ir panašiai) numatomoje edukacinėje veikloje (taikoma vertinant edukacinių stipendijų paraiškas) prioritetas; Aprašo 28 punktu nustatyta, kad

stipendijas skiria Kino centro direktorius, atsižvelgdamas į ekspertų komisijos rekomendacijas, per 3 darbo dienas nuo šių rekomendacijų gavimo dienos.

2.6. EK nuostatų 1 punktu nustatyta, kad minėti EK nuostatai reglamentuoja stipendijų kino kultūros ar meno kūrėjams vertinimo ekspertų komisijos funkcijas ir teises, sudėtį, sudarymo ir atšaukimo tvarką bei Ekspertų komisijos darbo reglamentą; 2 punktu nustatyta, kad Ekspertų komisija savo veikloje vadovaujasi Konstitucija, Kino įstatymu, EK nuostatais bei kitais teisės aktais.

2.7. EK nuostatų 3 priedu patvirtinta Individualios stipendijos paraiškos vertinimo lentelė (toliau – Vertinimo lentelė), kurioje nurodyti paraiškos vertinimo kriterijai balais, tai yra, meninė ir kultūrinė vertė gali būti vertinama nuo 0 iki 5 balų, idėjos aktualumas – nuo 0 iki 5 balų, numatomi rezultatai – nuo 0 iki 4 balų; taip pat Vertinimo lentelėje nurodoma paraiškos atitiktis prioritetams ir vertinimas balais: jaunieji kino kultūros ar meno kūrėjai nuo 18 iki 35 metų amžiaus vertinami nuo 0 iki 1 balo; ir kitas prioritetas, tai yra, paraiškose nurodytos veiklos išplėtotos rezultatų sklaidos galimybės vertinamos nuo 0 iki 1 balo.

3. Taigi darytina išvada, kad, pagal EK nuostatais patvirtintą 3 priedo Vertinimo lentelę, kino kultūros ar meno kūrėjai, vertinant jų pateiktas paraiškas stipendijai gauti, daugiausia galėtų gauti 16 balų, o vienas balas suteikiamas jaunam kino kultūros ar meno kūrėjui, atsižvelgiant į jo amžių – jeigu jis yra iki 35 metų. Taigi akivaizdu, kad balas dėl asmens amžiaus bendroje vertinimo balų skalėje sudaro 1 balą iš 16 galimų balų.

Pastebėtina, kad nors Aprašo 3 punktu visiems pilnamečiams kino kultūros ar meno kūrėjams suteikiama galimybė teikti paraiškas stipendijoms gauti, tačiau faktiškai, įgyvendinant Aprašo 27.1 punkto nuostatą (paraiškų vertinimo prioritetas teikiamas jauniems – iki 35 metų amžiaus – asmenims), dėl teisiškai nepagrįstų priežasčių jauni kūrėjai besąlygiškai turi teisę įgyti 1 balą vien tik dėl savo amžiaus ir gali atsidurti labiau palankioje padėtyje nei vyresni kultūros ar meno kūrėjai, kurie yra panašiose aplinkybėse, taip pat pateikė paraiškas stipendijai gauti, tačiau negali tokiomis pačiomis sąlygomis ir lygiomis galimybėmis dalyvauti paraiškų vertinimo procese vien tik dėl savo amžiaus.

Svarbu pažymėti, kad Konstitucinis Teismas² „yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu; kai Konstitucija nereikalauja įstatymu reguliuoti tam tikrų su žmogaus teisėmis, jų įgyvendinimu susijusių santykių, jie gali būti reguliuojami ir poįstatyminiais aktais – aktais, reglamentuojančiais žmogaus teisių įgyvendinimo procesinius (procedūrinius) santykius,

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas.

atskirų žmogaus teisių įgyvendinimo tvarką ir pan. (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. gegužės 5 d. nutarimai).“

Pažymėtina, kad Lygių galimybių įstatymo 9 str. 1 punktu yra nustatytas išimtinis atvejis, kuomet tiesioginė diskriminacija dėl amžiaus gali būti pateisinama, tai yra, kai apribojimai dėl amžiaus yra nustatyti įstatymu, kai tai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis. Taigi tiek Konstitucinio Teismo nutarimais, tiek Lygių galimybių įstatymo nuostatomis yra aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtinta nuostata, kad žmogaus teisės gali būti ribojamos tik įstatymo galią turinčiu teisiniu reguliavimu.

Kultūros ministro 2017 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. IV-1005 (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2018 m. gegužės 10 įsakymo Nr. IV-418 redakcija) patvirtintas Aprašas teisės aktų hierarchijoje neturi įstatymo galios, todėl Apraše nustatytu apribojimu, kitaip sakant, įtvirtintomis mažesnėmis galimybėmis vyresnio nei 35 metų amžiaus asmenims gauti stipendiją, 35 metų amžiaus ribą perkopusiems asmenims nesudaromos lygios galimybės konkuruoti su jaunesnio amžiaus kūrėjais gaunant kino kultūros ar meno kūrėjų stipendijas, net jei dėl jauno amžiaus asmeniui skiriamas vienas papildomas balas bendroje 16 balų vertinimo sumoje. Žmogaus tapatybės požymis neturėtų būti vertinamas kaip labiau (mažiau) palankus, valstybės mastu jam suteikiant tam tikras garantijas arba lengvatas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Kino įstatymu, kuriuo vadovaudamasis kultūros ministras patvirtino Aprašą, nėra nustatytas prioriteto teikimas asmenims dėl amžiaus; Kultūros ministerija skundo tyrimo metu nepateikė įstatymų nuostatų, kuriomis būtų pagrįstas Apraše nustatyto prioriteto skirti stipendijas jauniems kino kultūros ir meno kūrėjams teisėtumas.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. 1469 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 10 d. nutarimo Nr. 208 redakcija) patvirtintų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos nuostatų 2 punktu, Kultūros ministerija formuoja valstybės politiką, organizuoja, koordinuoja ir kontroliuoja jos įgyvendinimą, o įstatymų nustatytais atvejais ir nustatytam terminui – ją įgyvendina kultūros ministrui pavestose valdymo srityse.

Kultūros viceministrės paaiškinimas, kad „Valstybė, remdama socialiniu ir simboliniu kapitalu nedisponuojančius menininkus, padeda naujiems dalyviams įsitraukti į meno lauką, o šie, mėgindami įsivirtinti meno lauke, užtikrina jo atsinaujinimą bei idėjų kaitą“, vertintinas kritiškai, nes gali formuoti stereotipus, kad vyresnio amžiaus kūrėjai nesugeba formuoti naujų kūrybinių idėjų, kurdami vadovaujasi senomis, regresyviomis idėjomis, nėra novatoriški ir dėl to galimai yra mažiau reikšmingi meno ir kultūros pasaulyje.

Tiek vadovaujantis Konstitucijos, tiek Lygių galimybių įstatymo nuostatomis, žmogaus individuali savybė, šiuo aptariamu atveju – amžius, negali būti vertinama kaip prioritetas įgyjant tam tikras paslaugas, dalyvaujant socialinėje veikloje, realizuojant pilietines teises valstybėje, nebent apribojimas dėl amžiaus yra nustatytas įstatymu ir gali būti pateisintas teisėtu tikslu, kurio siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Įvertinus skundo tyrimo metu gautus paaiškinimus, nustatytas aplinkybes, konstatuotina, kad Aprašo 27.1 punkto nuostata (prioriteto teikimas asmenims iki 35 metų amžiaus, vertinant paraiškas stipendijai gauti) nėra užtikrinamos lygios kino kultūros ar meno kūrėjų teisės ir galimybės gauti stipendiją.

4. Skundo tyrimo metu nustatyta (tačiau tai nebuvo skundo tyrimo objektas), kad, vadovaujantis kultūros ministro 2016 m. kovo 21 d. įsakymu Nr. IV-262 „Dėl stipendijų kultūros ir meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtinto Stipendijų kultūros ar meno kūrėjams skyrimo tvarkos aprašo 19.1 punktu, prioritetas vertinant paraiškas teikiamas jauniems (iki 35 metų) kultūros arba meno kūrėjams. Pirmiau minėtu teisės aktu įtvirtintas prioriteto teikimas jauniems asmenims vertinant jų pateiktas paraiškas gauti kultūros ir meno kūrėjo stipendiją yra tiesiogiai susijęs su žmogaus tapatybės požymiu – amžiumi, priešingai nei kiti Aprašo 19 punktu nustatyti prioritetai, kurie nėra siejami su žmogaus tapatybės požymiais, bet su kūrėjo veikla. Todėl, vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 17 str. 2 dalimi, Kultūros ministerijai siūlytina įvertinti šio teisės akto 19.1 punkte nurodyto kriterijaus pagrįstumą bei jo atitiktį Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 punkto nuostatomis.

Dėl pirmiau nurodytų priežasčių, vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 14 str., 17 str., 29 str. 2 d. 3 p. ir 30 str. 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Kreiptis į kultūros ministrą ir siūlyti pakeisti Aprašo 27.1 punkto nuostatą, sudarant lygias galimybes visiems kino kultūros arba meno kūrėjams gauti stipendiją nepaisant amžiaus.
2. Įpareigoti kultūros ministrą išnagrinėti sprendimą ir per 30 dienų informuoti Tarnybą apie sprendimo nagrinėjimo rezultatus.
3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją ir kultūros ministrą.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė